

ВИДАТНІ ДІЯЧІ КУЛЬТУРИ

Шовкоплас Г.М.

БОБРИНСЬКИЙ О.О. І ЙОГО АРХЕОЛОГІЧНІ КОЛЕКЦІЇ В КИЄВІ

Серед визначних діячів політичного, економічного і культурного життя Російської держави, в т.ч. України ХІХ-поч.ХХ ст. помітне місце посідали представники роду графів Бобринських.

Родовід Бобринських не ординарний. Немовля, яке пізніше одержало прізвище Бобринського, народилося в Зимовому Палаці 11.04.1762 р. Його батьком був Григорій Григорович Орлов. Катерина ІІ вирішила дати дитині, ім'я якої було Олексій, прізвище Бобринський, за назвою села Бобрики Тульської губернії, яке було куплене для матеріального забезпечення дитини. Його син — Олексій Олексійович (1800-1868 рр.) відомий цукро заводчик. Крім тульських володінь мав маєтності в Смілі, Городищі, Шполі та інших землях тодішньої Київської губернії. Його син — Олександр Олексійович (пом.1903 р.) — член Державної Ради і обер-гофмейстер. Був одружений з С.А.Шуваловою. Свої величезні земельні багатства він залишив трьом синам, старшим з яких був Олексій.

Олексій Олександрович Бобринський (1862-1927 рр.) після одержання освіти в 1873 році поступив у канцелярію Комітету міністрів. Член Державної Думи, пізніше — Державної Ради, займав посаду товариша міністра внутрішніх справ, був призначений обер-гофмейстером.

В 1879 р. в Петербурзі була заснована Археологічна Комісія — наукова установа, що керувала археологічними дослідженнями в Росії. З 1886 р. аж до 1917 р., тобто 31 рік, її головою був Олексій Олександрович. З 1889 р. комісія отримала право дозволяти і контролювати археологічні розкопки, видавати т.зв. відкриті листи. Комісія здійснювала охорону і реставрацію старожитностей. Видавались щорічні звіти ("Известия", "Материалы по археологии России"). Сам Олексій Олександрович досліджував археологічні пам'ятки на Кавказі, в області війська Донського, в Керчі. Дуже плідною була праця на території його маєностей в Україні — в сучасній Черкаській області.

Лісостепова смуга Правобережної Середньої Наддніпрянщини, природно захищена Дніпром від Лівобережних степових районів, з давніх часів заселених войовничими пастушими та кочовими скотарськими племенами, була територією формування східного слов'янства. Важливе місце в цьому тривалому етногенетичному процесі належало місцевим осілим землеробсько-скотарським племенам раннього залізного віку, зокрема, скіфського часу VII-III ст. до н.е. Значна група пам'яток (поселень, городищ і особливо курганів) знаходилась на території сучасної Черкаської області.

Особлива заслуга у їх вивченні належить О.О.Бобринському, який за час з 1881 до 1914 рр. розкопав близько 600 курганів, розташованих у системі р.Тясмин, на околицях Смєли, вздовж р.Тенетинки. Результати досліджень він опублікував у трьох великих томах прекрасно ілюстрованого видання "Курганы и случайные находки близ местечка Смелы" (т.1.-1886 р., т.2.-1894 р., т.3.-1901 р.), а також у звітах Археологічної комісії. Він описує розташування, розміри та типи поховань, знахідки в них. Серед цих пам'яток — кургани біля сіл Грушівка, Гуляй-Город, Жаботин, Журівка, Ковалі,

Костянтинівка, Пастирське, Сміла, на лівому березі р.Тенетинки, Шпола, між Холодним Яром і Яблунівкою, біля Юр'євої Гори, під Смілою. В 1902 р. Бобринський передав частину матеріалів з розкопок до Київського товариства старожитностей і мистецтв. Вони експонувались там на виставці, пізніше — Київському художньо-промислового і науковому музеї. Деякі з них експонуються й сьогодні в Музеї історичних коштовностей та НМІУ.

Уявлення про вбрання місцевого населення скіфського часу дають, наприклад, матеріали, знайдені в курганах поблизу Синявки та Бобриці. Золоті сережки з кургану в Журівці є окрасою експозиції МІКУ, інші прикраси, що зберігаються тут походять з Бабичів, Ковалів, Плисківців, Пиляви та ін.

Матеріали скіфського часу, одержані в результаті археологічних досліджень, здійснених О.О.Бобринським, і сьогодні є важливим джерелом для вивчення історії Правобережного Лісостепу за доби раннього заліза. Вони широко використовуються сучасними дослідниками.

О.О.Бобринський писав: "Малороссия с древнейших времен представляет отдельный край, имеющий самобытную историю".

Серед пам'яток VI-VII ст., що походять з колекції Бобринського, є широко відомий скарб ювелірних прикрас, знайдених біля с.Хацьки Смілянського району, предмети з якого зберігаються й експонуються в наших музеях.

Бобринському належить публікація Перещепинського скарбу VII-VIII ст., знайденого в 1912 р. пастухами в с.Мала Перещепина біля Полтави. На жаль, всі речі з нього були придбані Археологічною комісією і передані до Державного Ермітажу.

Хрестоматійним, починаючи від шкільного підручника з історії до таких видань як "Археологія України є зображення спорядження воїна кочівника, розкопаного в

с.Ковалі. Цей комплекс експонується в музеї. Археологічна діяльність О.О.Бобринського була досить тісно пов'язана з Україною. Він брав участь в роботі VI Археологічного з'їзду в Одесі та XI в Києві.

Олексій Олександрович спілкувався з видатним українським вченим //Б. Антоновичем, заслужено високо цінував його "Археологическую карту Киевской губернии". У Центральній науковій бібліотеці ім. В.Вернадського зберігається стаття Бобринського про давньоруські змійовики з дарчим написом В.Б.Антоновичу. В свою чергу В.Б.Антонович високо цінував плідну працю Бобринського у дослідженні різночасових археологічних пам'яток на території Черкащини.

У Науковому архіві музею зберігаються 7 щоденників з записами, інвентарними описами тих знахідок, що мали бути передані до нашого музею, малюнки багатьох речей. Інтерес становлять 2 листи В.В.Хвойка за 1902 р., в яких він висловлює подяку від Київського міського музею старожитностей за передані експонати.

Бобринський виявляв інтерес і до музейної справи. Коли постало питання про створення Музею археологічного товариства, він входить до складу комісії для його підготовки.

До Києва потрапила лише частина матеріалів з розкопок Бобринського. В одному звіті Археологічної комісії зазначається про передачу 8 тисяч предметів. На жаль, вони не зібрані в єдину колекцію, бо на деяких з них не збереглися його своєрідні стикетки. Але все ж, дещо можна і слід відновити, принаймні за його архівами та багато ілюстрованими публікаціями.

Для повноти картини про місце і роль Бобринського в розвитку археології в Україні слід відзначити, що він надрукував праці про київські мініатюри XI ст., фрески

Софіївського собору, монографію з історії Херсонеса Таврійського.

Настав час, коли ми можемо і повинні відзначити заслуги О.О.Бобринського і бути вдячними йому, не зважаючи на його графський титул і імператорський родовід.